Звесткі з архіва Нацыянальнай кніжнай палаты Беларусі

Кніга, як і чалавек, мае дату нараджэння – год, калі яна ўпершыню была апублікавана. І, канешне, у кніг бываюць юбілеі, а яны, як вядома, з'яўляюцца своеасаблівымі каталізатарамі ўспамінаў і служаць нагодай для таго, каб звярнуць увагу на выдатныя старонкі гісторыі літаратуры і кнігадрукавання і ўвогуле ацаніць «базу даных» культурнай спадчыны, асэнсаваць яе ўнікальнасць.

У гэтай рубрыцы прадстаўлена інфармацыя аб мастацкіх творах класікаў беларускай літаратуры, першыя выданні якіх захоўваюцца ў архіве Нацыянальнай кніжнай палаты Беларусі і для якіх 2022 год з'яўляецца юбілейным.

75 гадоў

Брыль, Я. Нёманскія казакі: апавяданні і нарысы / Янка Брыль. – Мінск : Дзяржаўнае выдавецтва БССР, Рэдакцыя мастацкай літаратуры, 1947. – 151 с. : іл.

Да друку кніга падпісана 23.10.1947. Выданне мела цвёрдую вокладку, партрэт Янкі Брыля і чорна-белыя ілюстрацыі перад кожным творам. Усё мастацкае афармленне кнігі выканана адным з вядучых майстроў у галіне графікі Д. М. Красільнікавым (1903 –1951), які ў пасляваенны час працаваў, як і Янка Брыль, у часопісе «Вожык».

Зборнік выйшаў тыражом 10 000 экзэмпляраў.

«Нёманскія казакі: апавяданні і нарысы» : 75 гадоў

Янка (Іван Антонавіч) Брыль (1917–2006) – аўтар шматлікіх кніг, у якіх прадстаўлены ці не ўсе празаічныя жанры – ад мініяцюры да аповесці і рамана.
Зборнік «Нёманскія казакі: апавяданні і нарысы» – гэта другая па ліку кніга пісьменніка, у якую ўвайшлі апавяданні «Адзін дзень» (1946), «Казачок» (1946), «Мышалоўкі» (1946), «Алёшка» (1945), «Лазунок» (1947), а таксама дакументальныя нарысы «Нёманскія казакі» (1946), «Гэта было ў Рагачове» (1947), «На заходняй граніцы» (1947). Зборнік прысвечаны тэме Вялікай Айчыннай вайны, у творах адлюстравана гераічная барацьба сялян заходніх абласцей Беларусі супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

«Нёманскія казакі: апавяданні і нарысы» : 75 гадоў

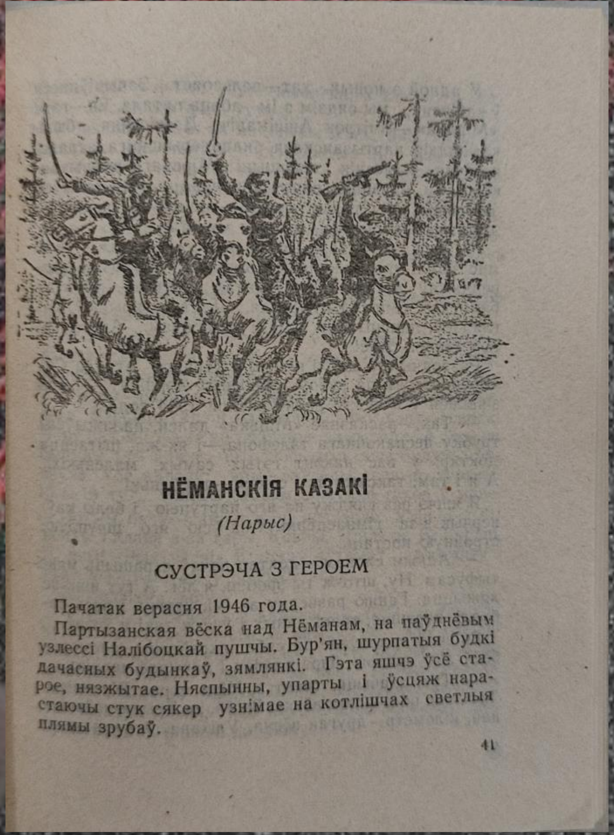

НЁМАНСКІЯ КАЗАКІ

(Нарыс)

СУСТРЭЧА З ГЕРОЕМ

Пачатак верасня 1946 года.

Партызанская вёска над Нёманам, на паўднёвым узлессі Налібоцкай пушчы. Бур'ян, шурпатыя будкі дачасных будынкаў, зямлянкі. Гэта яшчэ ўсё старое, нязжытае. Няспынны, упарты і ўсцяж нарастаючы стук сякер узнімае на котлішчах светлыя плямы зрубаў.

41

Галоўныя героі нарыса «Нёманскія казакі» — партызаны 1-й Беларускай кавалерыйскай партызанскай брыгады. Прататыпам камандзіра Міцькі стаў Дзмітрый Дзенісенка, а дзядзькі Валодзі — Уладзімір Царук, удастоены ганаровага звання Героя Савецкага Саюза. Фігуруюць у нарысе камандзіры Уладзімір Кеда, Міхаіл Смалянка, сувязная Валя Пратасевіч, разведчык Леў Бандарык. Гераіняй твора стала і 12-гадовая дзяўчынка Надзя. Янка Брыль апісаў выпадак, калі яна выратавала жыццё двум партызанам-разведчыкам, хаваючы іх у сваім доме падчас яго абстрэлу фашыстамі.

Прататыпам юнай гераіні была Надзея Пятроўна Кужалевіч, якая нрадзілася ў вёсцы Крынкі і якая была сувязной аднаго з атрадаў згаданай партызанскай брыгады. Аб гэтым стала шырока вядома толькі праз 70 гадоў пасля вайны, калі Надзея Пятроўна нарэшце наважылася сабраць дакументальныя пацвярджэнні, каб атрымаць пасведчанне ўдзельніка партызанскага руху.

«Нёманскія казакі: апавяданні і нарысы» : 75 гадоў

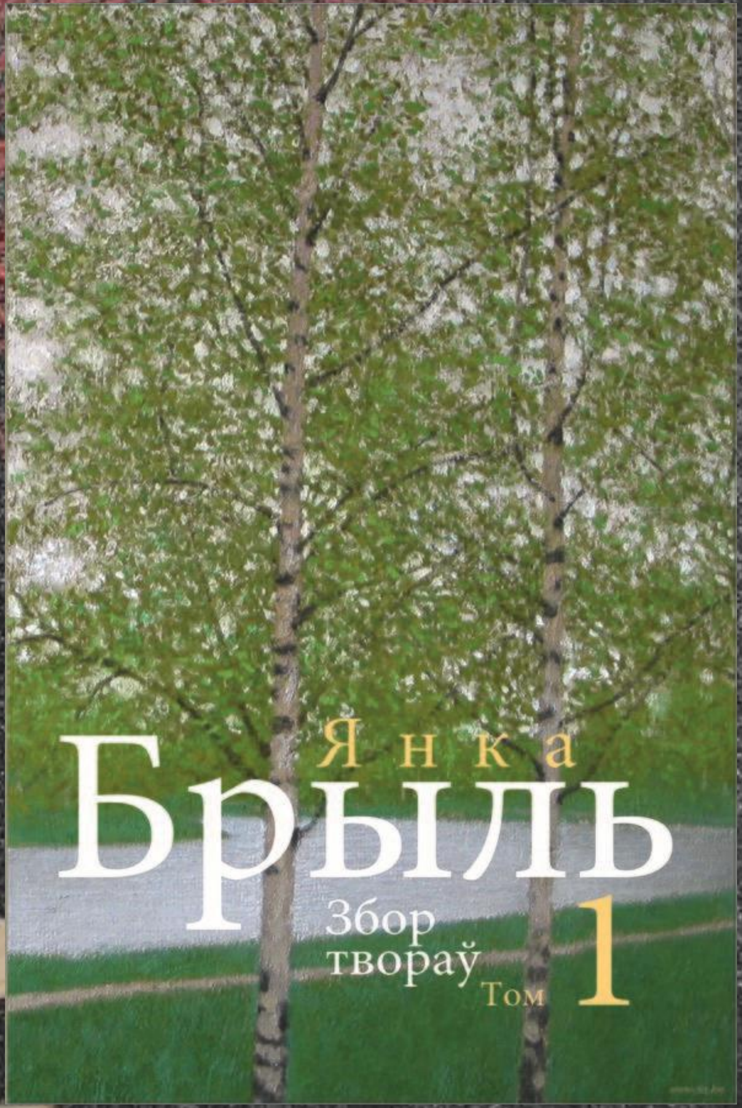

Творы са зборніка 1947-га года «Нёманскія казакі: апавяданні і нарысы» пазней не раз друкаваліся ў іншых шматтыражных кнігах Янкі Брыля. Але не ўсе яны ўвайшлі ў першы навукова каментаваны шматтомны Збор твораў народнага пісьменніка, падрыхтаваны ў Інстытуце літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі і выдаваемы з 2016 года ў «Мастацкай літаратуры». Справа ў тым, што Янка Брыль яшчэ пры жыцці сам зрабіў абмежаванне на ўключэнне шэрагу напісаных ім тэкстаў у пасмяротныя зборы твораў.

«Нёманскія казакі: апавяданні і нарысы» : 75 гадоў

Волю адносна пасмяротнага выдавецкага лёсу ўсяго, што было ім напісана ад 1937 года, Янка Брыль выказаў ва ўнікальным для беларускай літаратуры дакуменце — «Завяшчанні», датаваным 23-м лістапада 2004 года (яго тэкст змешчаны ў 1-м томе Збору твораў).

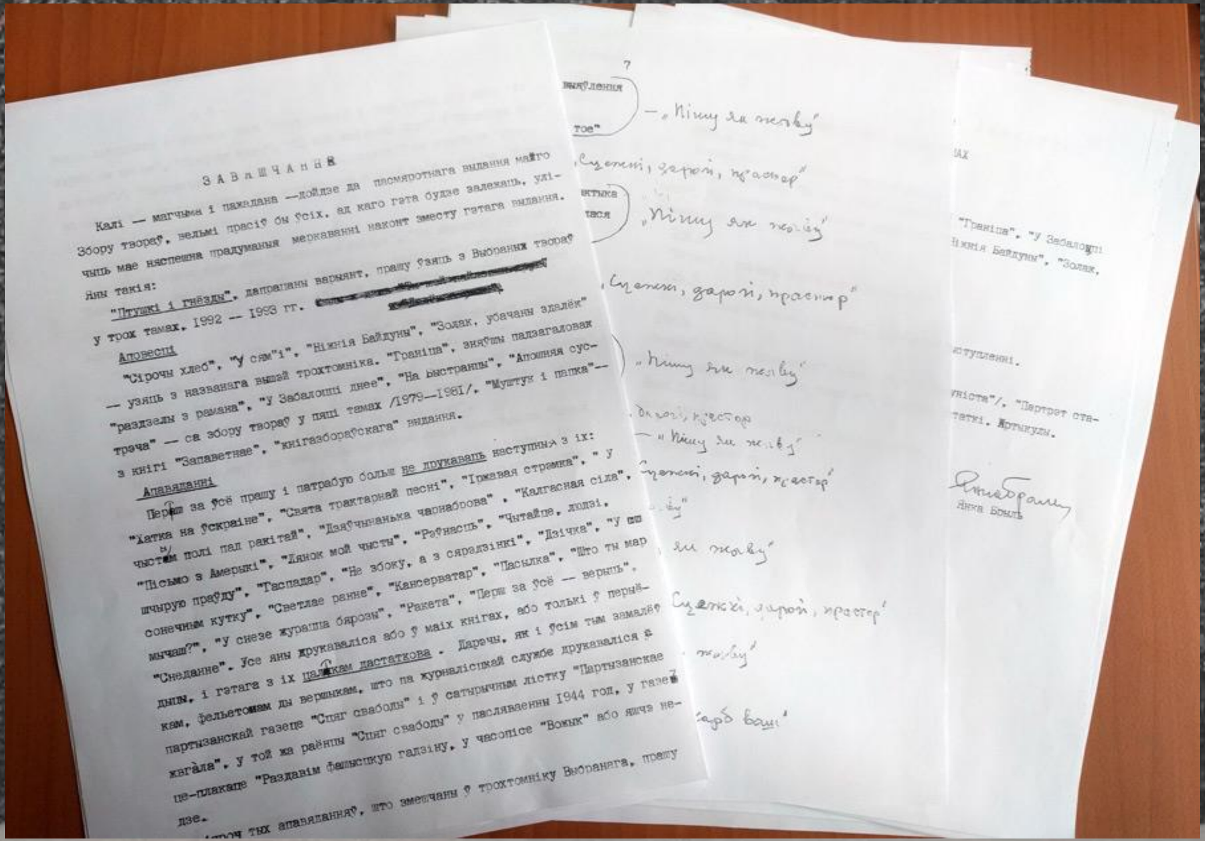

«Нёманскія казакі: апавяданні і нарысы» : 75 гадоў

У «Завяшчанні» Янка Брыль указаў, з якіх прыжыццёвых выданняў, з якімі зямяненнямі і дадаткамі трэба змясціць у будучым пасмяротным Зборы твораў раманы, аповесці, апавяданні, нарысы, літаратурныя партрэты, публіцыстычныя артыкулы, лісты. Таксама пісьменнік пералічыў тое, што ён просіць і нават патрабуе больш не друкаваць.

У гэтым пераліку якраз і знаходзяцца тры нарысы са зборніка 1947-га года. У прыватнасці, Янка Брыль піша: *«Не трэба больш друкаваць „Нёманскія казакі", „На заходняй граніцы", „Гэта было ў Рагачове" <…>. Яны свой век аджылі».*
Літаратуразнаўцы вызначаюць такі клопат пісьменніка аб будучыні сваіх твораў як сведчанне яго надзвычайнай адказнасці за напісанае.

«Нёманскія казакі: апавяданні і нарысы» : 75 гадоў

«Чытаючы і перачытваючы напісанае Янкам Брылём, ягоны раман, ягоныя аповесці, апавяданні, эсэ, нарысы, ягоныя мініяцюры (можа, апошнія асабліва), адзначаеш сабе, якім багатым у падзеях, фактах, праявах, чалавечых асобах, якім разнастайным у колерах і фарбах бачыць ён свет, успрымае яго. Здаецца, быццам пісьменніка ў жыцці цікавіць усё, няма для яго галоўнага і другараднага. Вярхоўны суддзя — сам мастак. І тут не проста стыхійнае праяўленне таленту. Для Брыля гэта — эстэтычная пазіцыя. Абагульняльна-філасофскія высновы грунтуюцца на звычайных канкрэтных фактах. Пісьменнік іх, гэтыя канкрэтныя факты, не проста ўзнаўляе, апісвае, ён перадае сваё ўражанне ад іх, сваё разуменне іх. Заўсёды непаўторна-асабістае, арыгінальнае, заўсёды глыбокае».

С. Андраюк

75 гадоў

Прачытаць або праслухаць творы Янкі Брыля, у тым ліку і са зборніка «Нёманскія казакі: апавяданні і нарысы», можна на сайце беларускай электроннай бібліятэкі «Беларуская палічка»: https://knihi.com/Janka_Bryl/

2022 год

ЮБІЛЕЙ ПЕРШАГА ВЫДАННЯ